



**3. ULUSLARARASI  
ORTADOĞU KONGRESİ** **3<sup>RD</sup> INTERNATIONAL  
MIDDLE EAST CONGRESS**

( STRATEJİK VİZYON BELGESİ )

## **3. ULUSLARARASI ORTA DOĞU KONGRESİ**

**“Mezhepler ve Etnisite: Çatışma Çözümü”**

**( 07-08 Mayıs 2015, Hatay - Türkiye )**

Çatışma; iki ya da daha fazla tarafın ihtiyaçları, çıkarları ile ilgili algılamalarında ve duygularında meydana gelen farklılıkları ortadan kaldırma amacıyla birbirlerine karşı geliştirdikleri davranışlar olarak tanımlanabilir.

Çatışma konusunda insan doğasının ikircikli bir yapıda olduğu ileri sürülebilir: ünlü siyaset felsefecisi Thomas Hobbes gibi entelektüeller başta olmak üzere pek çok öncü bilim adamı çatışmanın insan doğasında içkin olduğunu (İnsan insanın kurdudur) ileri sürmektedir ama hiç kimse bir çatışma ortamında yaşamak istememektedir.

Öte yandan, bir çatışmanın içinde ya da eşiğinde bulunan aktörler çoğu zaman bunun bir çatışma değil, sadece bir tartışma ya da müzakere ortamı olduğunu düşünerek, en azından dış dünyada durumu böyle göstermeye çalışarak, çatışma ile yüzleşmek yerine onu gizleyerek sonuçlarından kaçınabileceği yanılgısına düşmektedir. Dolayısıyla çatışmasız bir dünyanın hayal olduğunu kabul etsek bile, karşılaştığımız çatışma ortamlarını yönetmek, başta can kaybı olmak üzere zararlarını en aza indirmek yine insanların elindedir. İnsan iradesi bunu başarabilir ve barış içinde bir arada yaşamının yolunu bulabilir.

Bin yıllık bir tarihî perspektiften bakıldığında, kısa süreli fetih hareketleri bir tarafa bırakılırsa Orta Doğu bölgesi için başlıca siyasi çatışmalar dışarıdan gelen unsurlarla bölgesel unsurlar arasında gerçekleşmiştir.

Moğol işgali ve Haçlı seferleri sırasında ve sonrasında ortaya çıkan uzun süreli çatışma ortamları bunun en çarpıcı örneğidir. Daha sonra Orta Doğu yüzyıllar süren bir sükûnet ve barış dönemine girmiş ve bu dönem Bölge'ye “Orta Doğu” adını veren Batılı sömürgeci güçlerin nüfuzu ile sona ermiştir.

Bölgede büyük bir kargaşaya sahne olan sömürge döneminde de en önemli çatışmalar, bölgesel unsurlarla sömürgeciler ya da onların temsilcileri arasında yaşanmıştır.





**3. ULUSLARARASI  
ORTADOĞU KONGRESİ** **3<sup>RD</sup> INTERNATIONAL  
MIDDLE EAST CONGRESS**

1. Dünya Savaşı'nın ardından Orta Doğu bölgesi kimi zaman etnik ve mezhepsel hatlar üzerinden, kimi zaman ise bu iki unsurun hiçbiri dikkate alınmaksızın bölünmüştür. Bu bölünmelerde gözetilen bir tek amaç bulunmaktaydı: Batılı ülkelerin çıkarlarına uygunluk. Bölgesel unsurlar arasındaki çatışmalar ve savaşlar ise temelde sömürgeci güçler lehine yürütülen temsil savaşları niteliğinde kalmıştır.

Dış güçlerin Bölge'yi kendi çıkarları doğrultusunda parçalamak için kullandıkları en önemli ve etkin araç ise bölgesel etnik, dini ve mezhebi kimliklerin istismarı olmuştur. İçinde yaşadığımız dönemde ise Irak'ta Saddam rejiminin düşürülmesi ve Irak'ın Amerikan çıkarlarına uygun biçimde parçalanarak müdahaleye uygun hale getirilmesi etnik ve mezhepsel kimliklerin dış güçlerce istismarının son çarpıcı örneğini teşkil etmiştir.

Maalesef durumun vahametini fark edemeyen, ya da kendi dar çıkar algılarını ön plana çıkaran, bölgesel unsurlar da bu tür olaylara kolaylıkla alet olabilmişlerdir. Ama Orta Doğu bölgesi, doğal kaynakları ve küresel stratejik konumu nedeniyle dış güç müdahalesi bakımından nezaketini korumaktadır. Önümüzdeki dönemde Bölge ile ilgili çıkar hesabı yapan tüm güçlerin, Bölge'nin en nazik noktası olan etnik ve mezhepsel kimlik farklılıklarını istismar etme olasılığı son derece yüksektir. Bu tür olayların önüne geçilebilmesi adına yerli ve entelektüel bilinç alanı inşası zorunludur.

Gerek etnik gerekse dinî kimliklerin ortadan kaldırılması ne mümkündür ne de böyle bir amaç insani çerçevede değerlendirilebilir. Özellikle modern dönemlerde Batı dünyasından başlayarak tüm dünyada kimlikler ve çıkarlar etnik kimlikler üzerinden tanımlanmaya başlamış, ulus ve devlet inşa projeleri bu çerçevede gerçekleştirilmiş ve milliyetçilik temelinde yükselen Avrupa ülkelerinin karşı konulmaz güce sahip olmaları ile birlikte "milliyetçilik" tüm dünyanın en temel ideolojisi haline gelmiştir.

Avrupa dışındaki ülkelerde, özellikle İslam dünyasında salt etnik kimlikler üzerinden bir milliyetçilik ve çıkar tanımlaması ise neredeyse hiç mümkün olmamıştır. Bunun en temel nedeni Avrupa'da Hıristiyanlık ile burjuva arasında yaşanan mücadelelerin İslam dünyasında yaşanmamasıdır. Örneğin, İslam'da din adamları sınıfı bulunmamaktadır ve bu nedenle Avrupa'da olduğu gibi bir Cami (Batı'da Kilise) - Burjuva tartışması İslam dünyasında yaşanmamıştır. Belirtmeliyiz ki, çıkarlarını yurtseverlikten öte etnik milliyetçilik temelinde tanımlayan Avrupa ülkeleri başlangıçta milliyetçilik ideolojisi sayesinde hızla güçlenmişse de zaman içerisinde bu durum 1. ve 2. Dünya Savaşlarına giden sürecin en önemli nedeni haline gelmiştir.

2. Dünya Savaşı ile birlikte etnik milliyetçiliğin zararlarının hangi boyutlara ulaşabileceği anlaşılmış, iki Dünya Savaşı'nın amansız düşman tarafları olan Almanya ve Fransa milliyetçi ideolojilerinden tümüyle vazgeçmeseler de önemli derecede taviz vererek Avrupa Birliği projesini başlatmışlardır. Aslında Avrupa Birliği en amansız ulusal düşmanların bile ideolojilerini revize edip daha geniş bir coğrafi ve kültürel kimlik tanımlaması altında farklılıkların nasıl zenginliğe dönüştürülebileceğinin en çarpıcı örneğini teşkil etmiştir.



## 3. ULUSLARARASI ORTADOĞU KONGRESİ

## 3<sup>RD</sup> INTERNATIONAL MIDDLE EAST CONGRESS

İktidar - muhalefet ilişkileri, devlet makamlarının paylaşımı, çıkar paylaşımı ile ilgili olarak iktidarlara karşı takınılan tavır, uluslararası kimliklerin belirlenmesi gibi noktalarda yaşanan ayrışmalar Orta Doğu bölgesinde kimliklerin temel belirleyicisi konumunda bulunan İslam tarihinde de baştan beri bir takım ayrılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla sosyolojik bir zorunluluk olarak İslam dünyasında da bir takım ayrışma ve bölünmeler ortaya çıkmıştır. Ancak Peygamber'in de "Ümmetimin ihtilafı rahmettir" sözleri ile ortaya koyduğu üzere bu çeşitliliğin birlik, karşılıklı hoşgörü ve diyalog içerisinde korunması mümkündür ve tarihi gerçekler göstermektedir ki, bu anlayışın hâkim olduğu dönemlerde İslam dünyasındaki çeşitlilik gerçek bir refah ve zenginliğe dönüşmüştür.

Dini ve mezhepsel kimlikler siyasi kimlikleri ve ayrışmaları perçinleme ve çıkarları güvence altına alma aracı olarak kullanıldığı zaman tarihin en acımasız felaket sayfaları yaşanmıştır. Tarihte örneğin Sünniler ile Şiiilerin inanç ve kimlik temelinde çatıştığını gösteren örneklerin ardında tümüyle siyasi çıkar mülahazaları yatmaktadır.

Öte yandan, yine örneğin Şiiilerin ve Sünnilerin dayanışma içerisine girdikleri dönemlerde gerek iç istikrarın sağlanması, gerekse dış düşmanlara karşı mücadelede büyük başarılar kazanılmıştır. Benzer bir biçimde, belli bir coğrafya üzerindeki etnik kimliklerin kaşınması da o coğrafya üzerinde yaşayanlar arasında derin ayrışmaların ve çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır.

Günümüzün siyasi, sosyolojik, teknolojik imkân ve zorunlulukları farklı inanç kesimlerinden etnik kökenlerden gelen insanların geleneksel dönemlerde hiç olmadığı kadar karmaşık ve derinlikli biçimde bir arada yaşamalarını zorunlu hale getirmiştir. Üstelik modern ulaşım ve iletişim araçlarının gelişmesi ve ticari zorunluluklar gibi nedenlerden dolayı, bu zorunluluk sadece bir ülke içinde yaşayan farklı kesimler için değil bir bölgede yer alan farklı ülkeler arasındaki ilişkiler açısından da aynı derecede etkilidir. Bu nedenle farklı kesimler arasındaki gerilim ve çatışma ortamlarının derhal ortadan kaldırılması ve bir arada yaşama kültürünün bireysel, ülkesel ve uluslararası düzeylerde hâkim kılınması gerekmektedir.

Çatışma çözümü karmaşık bir süreçtir ve çok yönlü çözüm çabası gerektirir. Bir çatışmanın nedeni siyasi ya da ekonomik olduğu halde etnik ve dinî kimlikler bu çatışmaların temel unsuru haline dönüştürülebilmektedir. Dolayısıyla, çatışmaları çözmek için onları oluşturan nedenlerin iyi analiz edilmesi, ayrıştırılması ve her bir nedenin kendi doğasına uygun yöntem ve araçlarla ortadan kaldırılması gerekir. Asıl nedeni siyasi ve stratejik olan herhangi bir çatışmayı çözmek için sadece kimlik temelinde önlemler almak yetersiz kalacaktır. Çatışmayı ortaya çıkaran nedenlerin ayrıştırılması ve her bir nedenin kendi doğasına uygun bir biçimde ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Çatışmaların çözümü çoğu zaman yerleşik düşünce ve yaklaşımların gözden geçirilmesini, mevcut klişelerin ortadan kaldırılmasını gerektirebilir. Bu ise sancılı bir süreçtir ve güven artırıcı önlemlerin yoğunlaştırılmasını gerektirir. Çatışmalar algısal, duygusal ve davranışsal nedenlerden birine, birkaçına veya aynı anda tümüne dayalı olarak ortaya çıkarlar. Bu durum bize çatışmaların ne denli karmaşık olduğunu ve kimi zaman niçin farklı yönlere ilerlediğini açıklamaktadır.



**3. ULUSLARARASI  
ORTADOĞU KONGRESİ** **3<sup>RD</sup> INTERNATIONAL  
MIDDLE EAST CONGRESS**

Orta Doğu'daki çatışmaların algısal ve duygusal nedenlerinin tarihî ve kültürel temelleri bulunmaktadır. Ne var ki, çatışmaya temel oluşturma niteliğindeki algılar yönetilebilmektedir ve modern dönemde bu algılar özgün bölgesel unsurlar tarafından değil, dış güçlerin çıkarları doğrultusunda yönetilmiştir. Dolayısıyla, çatışmalara temel teşkil eden algıların, duyguların ve bunların sonucu olarak ortaya çıkan davranışların Bölge'nin özgün aktörleri tarafından, yine Bölge'nin çıkarlarına uygun olarak yönetilmesi zorunludur. Aksi halde, dış güçlerin Bölge ile ilgili çıkar hesapları Bölge'yi nesneleştirmekte ve istikrarsızlaştırmaktadır.

Aktörlerin kimlikleri onların çıkar algılarını ve dost-düşman duygularının niteliğini belirler. Bir çatışmanın algısal, duygusal ve davranışsal boyutlarında görülen değişiklikler diğer boyutları etkiler. Bu nedenle algılar ve duygular kadar davranışlar sonucu ortaya çıkan imajın da dikkatle yönetilmesi ve biçimlendirilmesi gerekir. Eğer bir aktörün algıları, duyguları ve dolayısıyla davranışları büyük ölçüde başkaları tarafından yönlendiriliyorsa, o aktörün özgün bir kimlik ve çıkar alanına sahip olmasından söz edilemez. Bu nedenle Orta Doğu ülkeleri davranışlarını daha geniş bir Orta DoĐulu kimliği algısı ve duygusu çerçevesinde biçimlendiremedikleri sürece tarihin bir nesnesi olarak oradan oraya sürüklenmeye devam edeceklerdir.

Çatışmaların en önemli nedeni iletişim ve diyalog eksikliğidir. Eğer taraflar ihtiyaç ve çıkarları ile ilgili yeteri kadar iletişim kuramamışlarsa ya da iletişimi başka aktör ya da aktörlerin dili, ihtiyaçları ve çıkarları üzerinden yürütüyorlarsa farklılıklar üzerinde uzlaşmaları ve çatışma ortamını yok etmeleri düşünülemez. Çatışma ortamının yok olması samimi duygulara dayalı diyalog ve iletişim kanallarının açık olmasına ve Bölge ile ikinci dereceden ilgili olan tarafların - samimi de olsa - müdahalelerinin süzgeçten geçirilebilmesine bağlıdır. İnsanlar yanlış ya da eksik algılamalara güvenme eğilimindedir.

Bu noktada eski dönemlerdeki etkileşimlerin ve deneyimlerin büyük etkisi vardır. Ayrıca, pek çok kişi problemleri henüz anlamadan çözüm arayışına girmektedir. Çatışmaların yoğunlaştığı dönemlerde ise düşünerek karar alma imkânı neredeyse büsbütün ortadan kalkmaktadır. Ama her ne şekilde olursa olsun, sağlıklı iletişim kurulabildiği zaman sorunların çözümü son derece kolaylaşmaktadır.

Şii - Sünni çatışmalarında örneklendiği üzere, tarihsel ayrışma ve çatışmaları günümüze taşımanın hiçbir anlamı yoktur. Her şeyden önce böyle bir şey tarihten hiç ders almamak anlamına gelir. İkincisi, tarihte gerçekleşen çatışma ve ayrışmalar geleneksel dönemin koşullarından, uygulamalarından ve dayatmalarından ortaya çıkmıştır.

Modern ve post-modern dönemlerde ise siyaset ve sosyolojiden ekonomiye varıncaya kadar her alanda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Her şeyden önce modern devlet farklı kökenlerden olan insanların karşılıklı saygıya dayalı olarak bir arada yaşamalarını zorunlu kılmaktadır.



**3. ULUSLARARASI  
ORTADOĞU KONGRESİ** **3<sup>RD</sup> INTERNATIONAL  
MIDDLE EAST CONGRESS**

Küresel ve bölgesel güçler açısından stratejik, ekonomik ve kültürel bakımdan önemini gittikçe artıran bir bölge olarak Orta Doğu'da özgün çözüm arayışlarına duyulan ihtiyaç kendini her geçen gün daha derinden hissettirmektedir. Küresel ve bölgesel çıkar hesapları bakımından son derece önemli hale gelen Orta Doğu'da etnik ve mezhepsel kimlik farklılıklarının istismar edilme olasılığı son derece yüksektir.

**3. Orta Doğu Kongresi'nin temel amacı Orta Doğu ülkelerinin ve halklarının çıkarlarının korunması adına çatışma çözümüne katkı sağlayacak entelektüel bilinç ve iletişim ortamı oluşturmaktır. Önceki Kongrelerde olduğu gibi ilham kaynağı yaşam pratiği ile Hatay ve Türkiye merkezli bu inisiyatif güçlenerek/kurumsallaşarak devam etmektedir.**

### **Ana Tema**

**“Mezhepler ve Etnisite: Çatışma Çözümü”**

### **Alt Temalar**

Tarihî Arka Plan ve Ekonomik, Kültürel, Psikolojik Etkenler

Mezhepler ve Etnisite; Bölge Dışı Güçler Yönetim Dinamikleri

Suriye, Irak, Lübnan ve Diğer Ülkeler Proaktif Öneriler

Mezhepler ve Etnisite; Bölgesel Referanslarla Yönetim

Çok Kutuplu Yeni Dünya Sisteminde Bölgede Politika Geliştirme Zorlukları

İdeolojik ve Teolojik Arka Plan Etkisi

Modern Çatışma Çözümü Örnekleri: Başarılı Deneyimler

Sistemik/Yapısal Sorunlar, Fırsatlar, İşbirliği ve Çatışma Çözümü